

ARCHEOLOGISCHE EVALUATIE VAN HET BODEMARCHIEF IN ANTWERPEN (ANTWERPEN) PLANTIN EN MORETUSLEI 216-220

PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

ABO Archeologische Rapporten 358

Rapport opgemaakt door: Veerle Caelen en Julie Hagen

Derbystraat 51

9051 Gent

februari 2017

Dossiernr. 20885

Gent

1 INLEIDING

1.1 AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

Deze archeologienota kadert in een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag en kwam tot stand in opdracht van de opdrachtgever naar aanleiding van de realisatie van een groot nieuwbouwcomplex met kelderverdieping (Figuur 1-Figuur 3) waarbij bodemingrepen zijn gepland. Het ontwerp dossier is van de hand van het studiebureau CONIX RDBM Architects uit Antwerpen.

Het plangebied bevindt zich niet in een vastgestelde archeologische zone, niet een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt en niet in een beschermde archeologische site. De effectieve bodemingreep bedraagt meer dan 1.000 m². Hierdoor is een archeologisch vooronderzoek verplicht volgens art. 5.4.1. van het nieuwe Onroerend Erfgoeddecreet van 2015. Op deze juridische basis wordt een archeologienota zonder ingreep in de bodem opgesteld.

De opmaak van deze nota gebeurt conform de 'Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen' (2015) en de door het Agentschap Onroerend Erfgoed verspreide bijkomende richtlijnen in verband met het opstellen van archeologienota's.

1.2 RESULTATEN BUREAUONDERZOEK

In opdracht van de initiatiefnemer van een sloop- en bouwproject, dat voorziet in de realisering van een houtopslagplaats en burelen, werd door ABO NV een archeologische bureaustudie uitgevoerd. Het archeologische bureauonderzoek ging na op basis van beschikbare bronnen welke informatie voorhanden was over de aan- of afwezigheid van archeologische sites, de aard daarvan, de relatie met het (historische) landschap en de impact van de geplande werken op het eventueel aanwezige erfgoed. Op basis van historische, cartografische, landschappelijke en archeologische gegevens konden indicaties bekomen worden over de mogelijke aard van een archeologische site, maar kon geen definitief uitsluitsel gegeven worden over de effectieve aanwezigheid daarvan. Archeologisch onderzoek in de nabije omgeving geeft aan, dat er weinig potentieel is voor archeologische resten en sporen uit het Paleolithicum, Mesolithicum en Neolithicum, de Romeinse Tijd, de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. Mogelijk zouden er vondsten uit de 18de en 19de eeuw aanwezig kunnen zijn. Maar, ook voor deze vondsten is de verwachting laag. De impact van de geplande bouwwerken op het archeologisch archief is klein. Verder archeologisch vooronderzoek is dan ook niet noodzakelijk om de archeologische verwachting te toetsten.

1.3 INSCHATTING POTENTIEEL TOT KENNISVERMEERDERING

Op basis van het bureauonderzoek kan gesteld worden, dat de menselijke aanwezigheid in de Steentijd en in de Metaaltijden eerder spaarzaam was.

- Wat het Paleolithicum, het Mesolithicum en het Neolithicum betreft, kan niet uitgesloten worden, dat er resten en sporen aangetroffen kunnen worden. Alleen is de verwachting laag aangezien er tot op heden in de omgeving van het plangebied nog geen aanwijzingen zijn geregistreerd voor activiteiten in die perioden. Puur op basis van de geologische waarnemingen kan de aanwezigheid van dergelijke resten niet worden uitgesloten.

- Tijdens de Romeinse periode was er te Antwerpen een Romeinse nederzetting. Het plangebied ligt echter op 3 km van het centrum en er zijn geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van een Romeinse weg in de nabijheid van het plangebied. De ligging van het plangebied is dus niet erg gunstig voor bewoning en economische activiteiten. Daarom is de verwachting laag voor Romeinse vondsten. Na het verdwijnen van de Romeinse bewoning in het midden van de vierde eeuw werd de ruime omgeving rondom het plangebied gedurende de Vroege Middeleeuwen verlaten en was er vermoedelijk geen bewoning aanwezig.
- Het plangebied werd waarschijnlijk al sinds de 12-13de eeuw ingeschakeld in de landbouwactiviteiten rondom Antwerpen. Toch is ook voor Middeleeuwse sporen en vondsten de archeologische verwachting laag. In de Nieuwe Tijd maakte het plangebied ook geen deel uit van het bewoningsgebied. Uit de cartografische bronnen blijkt eenduidig, dat het plangebied niet werd bebouwd in deze periode. Opnieuw geldt hier een lage verwachting.
- Eigenlijk wordt het plangebied pas interessant in de tweede helft van de 19de eeuw, wanneer de Brialmont-omwalling wordt aangelegd. Dan zal ook het plangebied worden bebouwd in het kader van de ontwikkeling van de wijk Zurenborg. Echter, elke historische bewoning in het plangebied werd reeds gesloopt bij de bouw van het nog bestaande gebouw. Verder is er ook geen enkele aanwijzing, dat er zich nog elementen van de Brialmontomwalling in het plangebied zouden bevinden. Ook hier geldt dus een lage verwachting.

2 GEMOTIVEERD ADVIES

Op basis van landschappelijke en archeologisch/historische gegevens kan een inschatting gemaakt worden van de potentiële archeologische vindplaatsen ter hoogte van het plangebied. Het gebied waar de stad Antwerpen (Agentschap Onroerend Erfgoed 2016,3) zich ontwikkelde, bevindt zich nabij de samenloop van de rivieren de Schelde en de Schijn. Het Antwerps grondgebied oefende al vanaf de Prehistorie een zekere aantrekkingskracht uit op de mens. Dit wordt aangetoond door vondsten van lithische artefacten (Agentschap Onroerend Erfgoed 2016,3) in de burchtzone. Deze stammen uit het Epi-Paleolithicum en van op het einde van het Neolithicum of van het begin van de Vroege Bronstijd. Archeologische resten wijzen ook op het bestaan van een Gallo-Romeinse nederzetting uit de 2de en 3de eeuw. Daarna raakt het gebied ontvolkt. De plundering van Antwerpen door de Noormannen in 836 wijst echter op de aanwezigheid van een nederzetting. De oude burcht vormt de nucleus van waaruit de Middeleeuwse stad zal groeien (Agentschap Onroerend Erfgoed 2016,3). Het begin van de 16de eeuw vormde de start van Antwerpen als handelsmetropool. Na een periode van verval in de tweede helft van de 17de en de 18de eeuw, kreeg Antwerpen rond 1850 de functie van 'Nationaal reduit'. Samen met de versterkte steden Namen en Luik moest de stad de ruggengraat vormen van het Belgische verdedigingsstelsel. Dit resulteerde uiteindelijk in de aanleg van de Brialmont-omwalling. Zo kwam ook het plangebied, dat in het Antwerpse deel van de wijk Zurenborg gelegen is, binnen de stadsmuur te liggen. Begin 20ste eeuw werd de Brialmontomwalling vervolgens ontmanteld. In 1910 werd effectief begonnen met de afbraak van de Brialmontvesten die pas volledig zouden verdwijnen bij de aanleg van de Ring-autosnelweg. De ontwikkeling van de stad in de 20ste eeuw werd gekenmerkt door een sterke verdichting van de bewoning, hetgeen natuurlijk ook een nadelige impact had op het archeologische archief.

Rekening houden met het geringe kennispotentieel en de potentiële risico's pleit een kosten-baten afweging voor het **afzien van verder onderzoek**.

Ondanks de vrijgave van het terrein willen we onder aandacht brengen dat er voor archeologische vondsten een meldingsplicht geldt.